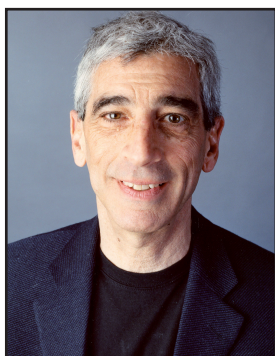

Objectes, ciutats i mitjans

Jordi Busquet

Laura Ruano

Harvey Molotch

*Harvey Molotch va néixer a Baltimore (EUA) l'any 1940 i és membre destacat de la coneguda Escola de Chicago. Doctor en sociologia i professor de la Universitat de Nova York, Molotch és reconegut per ser el creador de la sociologia dels objectes i va rebre el prestigiós premi Robert E. Park de l'Associació Americana de Sociologia el 1988. Destaca també la seva aportació en l'estudi dels mitjans de comunicació social i del desenvolupament urbà, l'arquitectura, el disseny i el consum. Autor d'una obra extensa, ha publicat molts articles a revistes internacionals i alguns llibres molt elogiats: *Managed Integration: Dilemmas of Doing Good in the City* (1972); *Urban Fortunes: The Political Economy of Place* amb John Logan (1987); *Where Stuff Comes From: How Toasters, Toilets, Cars, Computers and Many Other Things Come to Be as They* (2003).*

Vostè és molt reconegut en l'àmbit de l'estudi de les ciutats. Què en pensa del "model Barcelona"?

Barcelona és avui una ciutat reconeguda arreu del món gràcies al disseny. Un altre aspecte destacat n'és la vida pública. Els espais públics tenen un ús intens i molt viu. Hi té a veure el turisme, però també abans del boom del turisme hi havia una vida pública molt activa. És veritat que la ciutat ha canviat molt els darrers temps. Quan vaig venir-hi fa vint anys, les Rambles no eren el mateix que ara, però també hi havia molt bullit. Ara hi ha més museus i nous espais urbans, però continua sent una ciutat mediterrània i això és un al·licient per a la vida pública atès que molta gent fa vida al carrer. També crec que una altra cosa important de Barcelona és l'evolució que ha experimentat en el camp de l'arquitectura. Hi ha ciutats que creixen en un determinat moment i després aquest creixement s'atura. Podem distingir dos models diferents. Un model està constituït per les ciutats que —com Londres— van créixer destruint bona part de les edificacions antigues. Però a Barcelona no ha succeït el mateix perquè durant un llarg període històric res no va canviar i després, quan van decidir expandir la ciutat, al segle XIX, a través de l'Eixample, es va fer seguint un pla urbanístic que va consistir a construir en d'altres indrets. I quan l'arquitectura estava canviant i tot estava accelerat, van venir la guerra civil i el feixisme, i el creixement urbà es va tornar a aturar. Però es va poder conservar l'arquitectura. Aquest segon model està molt bé perquè malgrat els accidents de la història, que han contribuït a canviar el ritme existent, no es van destruir moltes coses, com ha passat a altres ciutats, com ara Londres, Berlín i Viena, on la destrucció ha estat immensa.

108

Parlar de la ciutat també és parlar dels objectes, el seu llibre *Where Stuff Comes From: How Toasters, Toilets, Cars, Computers and Many Other Things Come to be as They Are* té un gran èxit internacional. Quina és la motivació que el va portar a escriure'l?

Quan estudiava la ciutat vaig anar guanyant interès per la física de les ciutats i la seva arquitectura. I també em vaig anar interessant per l'art. Un bon dia estava al Museu d'Art Modern de Nova York (MOMA) i vaig adonar-me que hi ha una connexió molt estreta entre les obres que hi ha al museu i els artefactes de la vida quotidiana. Pots veure, per exemple, un Picasso a la cafeteria. Segurament per a molta gent això és obvi, però per a mi va ser com una autèntica revelació. No hi havia una separació tan clara entre l'espai del museu i l'espai arquitectònic convencional. Vaig adonar-me que tot estava connectat. És per això que no crec que en la

societat actual es pugui parlar només de canvi econòmic, també s'ha de parlar de canvi estètic. Em vaig interessar molt per la relació que hi ha entre el món simbòlic, el món de l'art i el món de l'economia. I crec que els dissenyadors industrials són el nexa (el link) entre diferents esferes de la realitat, perquè ells han de pensar productes per vendre en el mercat. Però ells també s'han de basar en l'art i transformar la cultura simbòlica en objectes físics susceptibles de ser acceptats pel públic. I va ser llavors que vaig interessar-me en aquest procés de transformació.

La sociologia dels objectes és un dels seus camps de recerca. És una mica estrany, segurament perquè ens trobem davant d'un nou camp d'estudi, oi?

Sí, la sociologia convencional ha ignorat el món dels objectes. És estrany perquè l'antropologia sí que ha tingut contacte i ha estudiat els objectes i, per tant, hi ha una notable tradició dins de l'antropologia. L'antropologia clàssica i també l'arqueologia han tingut sempre un gran interès pel tema. Ha estudiat els objectes molt seriosament —sovint penso que massa i tot—. Però l'antropologia contemporània de vegades perd de vista el món dels objectes i esdevé una disciplina semblant a la sociologia. Els sociòlegs tradicionalment ens hem centrat en l'estudi de les “forces ideològiques” i hem obviat que el món és ple d'objectes i que aquests són, generalment, el producte del capitalisme. I els sociòlegs, i els intel·lectuals en general, no tenen gens d'interès en els objectes. Accepten l'existència d'aquests com un fet, són “signes d'opressió” o “falses necessitats” creades pel mateix sistema. Si parteixes d'aquesta idea preconcebuda, no cal estudiar els objectes, perquè ja saps quina en serà la conclusió de l'estudi. L'error d'aquests autors és pensar que si el sistema capitalista és dolent per naturalesa aleshores qualsevol producte fruit d'aquest sistema ho és també.

Els objectes tenen vida pròpia o som nosaltres els que donem vida als objectes?

Crec que els objectes tenen una “doble vida”. Són els humans els que creen els objectes en funció d'unes determinades ambicions, pors i somnis, i, després, quan les persones consumeixen aquests objectes se n'apropien en funció de les seves pors, somnis, desitjos de ser socialment diferents. De nou, tots els invents i la socialització humana entren en joc per fer la selecció d'un objecte i fer-ne un determinat ús. Hi ha gent que vesteix d'una manera determinada o escull uns determinats mobles per a la seva cambra en concordança amb aquesta idea que té per poder estar còmodes o per impressionar els altres.

Però el preu del treball és cada vegada més alt i el valor dels objectes és cada vegada més baix. Què en pensa?

Generalment als països industrials, especialment als Estats Units, és cert que els membres de la classe mitjana-alta han incrementat les hores de dedicació al treball, ja que el treball és més amable, més intel·lectual i, fins i tot, més ben pagat. Aquest no és el cas, però, dels membres de la classe que treballen a les fàbriques perquè tenen un treball molt dur i mal pagat. Una altra explicació és que la gent viu pendent dels objectes materials i el preu de moltes coses ha baixat perquè estan fetes a diferents llocs —és el tema de la deslocalització de la producció—. Els xinesos, per exemple, fan les coses molt barates. I nosaltres no volem fabricar determinats productes perquè hi ha gent a altres llocs, a altres països, que produeix aquests béns a millor preu. En el món actual hi ha una desconexió notable entre qui ho fa i qui ho compra.

La gent té diferents motius per consumir objectes i productes. Sovint darrere el consum hi ha l'afany de distinció com han palesat abastament Pierre Bourdieu i Thorstein Veblen?

Bourdieu i Veblen tenen en comú que són cínics. Estic d'acord que les eleccions culturals de la gent estan guiades pels seus gustos i desitjos, però en la seva anàlisi Bourdieu ridiculitza i humilia els sectors socials subalterns. Bourdieu està equivocacat per dos motius: des del punt de vista de l'elit i de les classes subalternes. No és cert que les classes altes puguin imposar els seus models culturals i els seus gustos a la resta de la societat. Des del punt de vista de l'elit, realment disputa i consumeix alta cultura, però aquestes formes de cultura tenen una restricció inherent. Per apreciar Bach, s'ha de tenir un bon bagatge cultural. La resposta cultural és autèntica, però es dona en un context en el qual només uns quants —una minoria— tenen els coneixements i la sensibilitat per a aquesta resposta estètica. I el mateix passa amb el mambo, la rumba i altres manifestacions culturals que demanen un coneixement previ i una certa formació de base. I el segon punt és que ara hi ha molts joves que porten tatuatges, que és una estètica originària de la classe obrera, que s'ha estès per les classes socials mitjanes i altes, estudiants d'universitat, etc. I el mateix passa amb la moda de vestir, amb la música: moltes d'aquestes influències provenen de les classes baixes i se n'apropien la classe mitjana i la classe alta. I també ha passat amb alguns objectes com les torradores, els telèfons mòbils i molts d'altres; aquests han arribat a les classes baixes i formen part de la seva estètica.

Durant tot el segle XX hi ha hagut un debat molt important sobre el poder mediàtic. Alguns corrents magnifiquen el seu poder,

d'altres el minimitzen. Quina és la seva posició sobre això?

El paper dels mitjans de comunicació és molt important, però no l'hem de magnificar. No s'ha de pensar que els mitjans de comunicació són com un ens que ho controla tot i que conforma la ment humana. És exagerat. En el cas de les eleccions americanes, per exemple, els mitjans se centren en les coses més simbòliques i més properes a l'entreteniment. El poder de la narració i de les emocions és molt important en el camp de la comunicació mediàtica. Per tal que els mitjans de comunicació facin un seguiment del tema i aconseguir l'atenció del públic, han de representar una mena de *culebrot*. Crec que el públic respon a això i només a això. Reconeix que els mitjans són molt importants, però penso que les persones que fan els mitjans han de respondre a les expectatives del públic. Si no fos així, la gent deixaria d'interessar-se pels mitjans, s'avorriaria llegint els diaris i els canals de televisió perdrien audiència. Crec que el que la gent vol de veritat és una narració dramàtica. Actualment, el desig de drama és inseparable dels mass media. Els mitjans depenen de la resposta del públic. A més a més, ara hi ha una gran oferta mediàtica i cadascú acostuma a veure aquelles notícies que li són afins i escolta allò que vol escoltar.

La salut democràtica depèn del paper dels mitjans de comunicació. Quina és, per a vostè, la salut democràtica a la societat nord-americana?

A Itàlia, per exemple, el paper dels mitjans de comunicació és clau en la seva transformació i en el seu desenvolupament social en l'era berlusconiana. Estats Units és el pitjor exemple per als mitjans de comunicació. "The penny press" ('la premsa que costa un penic') va ser un invent americà pensat per a les classes treballadores. Aquesta premsa deforma força la realitat, cosa que és lamentable. Un sistema democràtic saludable demana que els ciutadans estiguin ben informats.

Quina importància té l'espai urbà a l'hora de configurar "l'esfera pública"?

Sóc escèptic amb la noció d'esfera pública que fa Habermas. Crec que la comunicació, la interacció, es poden donar en circumstàncies especials molt diferents i a qualsevol lloc, a la cantonada del carrer. Tots aquests llocs poden esdevenir llocs d'intercanvi; espais socials. Només per la seva manera de vestir, la gent pot trobar altres persones que cregui que són rellevants per a les seves necessitats i poden descobrir espais comuns accidentals. La comunicació cara a cara és una interacció democràtica, i és la mateixa gent qui crea o s'apropia d'aquests espais. No penso que sigui una necessitat urgent dels plans urbans crear aquests espais. Crec que el bon

disseny i la bona arquitectura poden facilitar la creació d'aquests espais, però és la gent qui decideix l'ús que en fa.

Internet, els blogs... estan canviant el paper dels mitjans de comunicació tradicionals? Com afecta internet els ciutadans?

Els afecta i no els afecta. Però em decanto més per pensar que no els afecta gaire, ja que la informació a la qual molts ciutadans accedeixen mitjançant els blogs no són notícies. El *New York Times*, la BBC, per exemple, són molt importants perquè ens ofereixen notícies. I als blogs n'hi ha molt poques d'actualitat; als blogs es comenten, se n'hi canvia el sentit, es deformen les notícies que creen els mitjans de comunicació tradicionals. Per a mi, això és interessant, perquè moltes persones pensen que els blogs creen informació i no és així. Ara molta gent jove rep informació via internet, blogs... La gent passa molt de temps navegant d'un lloc a un altre, llegint una miqueta d'aquí i d'allà, i no sé si aprenen molt o poc, però és una manera diferent de fer-ho. És un fenomen diferent, és tot molt personalitzat.

Internet està creant una nova esfera pública?

Sí, a internet pots tenir cites, fills, casar-te... I això és una mostra del potencial de la xarxa. Molta gent li dóna molta importància a la connexió avui dia.

112

A l'Estat espanyol tenim dos exemples històrics: el cas del *Prestige* i els atemptats de Madrid de l'11-M. Què en pensa dels atemptats d'Al Qaeda a Madrid, Londres i Nova York?

La catàstrofe a Londres i a Nova York va ser molt diferent (i crec que també ho és el cas de Madrid, tot i que no l'he estudiat). La diferència és que a Estats Units Bush va emprar aquests atemptats com a justificació de la guerra, quan aquesta era la seva intenció fins i tot abans dels atemptats al World Trade Center. A Gran Bretanya l'atac va ser tractat com un acte criminal, no com un acte de guerra i aquesta variació és significativa per al món sencer. És important veure com reacciona cada país davant d'aquest tipus d'accions.

Vostè va estudiar el desastre ecològic que va tenir lloc l'any 1969 a Santa Bàrbara, quan les costes de la ciutat es van omplir de fuel. En la seva anàlisi del tractament mediàtic del desastre, considera que l'ús que fan els grups dominants del tractament mediàtic de la catàstrofe fa créixer la seva influència. Sempre és així?

Sí, sempre és així, però crec que la situació canvia en funció del grup dominant. Els republicans, per exemple, ho fan diferent dels demòcrates. Però el sistema mediàtic nord-americà és diferent de l'uropeu i aquesta diferència és fonamental en l'aspecte de la

importància dels grups dominants. A Europa els mitjans de comunicació estan en sintonia amb un partit o un altre, però als Estats Units no. A Amèrica preval la idea professional de l'objectivitat; no importa si el president és republicà o demòcrata o si el que diu és ridícul o no. I aquesta és la idea amb la qual treballa el periodisme. **Així, quina influència social tenen les imatges violentes que apareixen a la televisió?**

Sóc molt escèptic amb aquesta qüestió. A Japó, la gent llegeix còmics que són extremadament violents, i els japonesos no ho són. La societat japonesa està considerada com una de les societats més pacífiques del món. D'altra banda, hi ha motius de caràcter històric. Quan jo era petit vaig adonar-me que la història de l'Anglaterra victoriana era molt violenta. La ciutat és violenta, l'Antic Testament és violent...